

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата педагогічних наук, професора,
професора кафедри технологічної освіти
Олефіренка Тараса Олексійовича
про дисертацію **Сарматової Ольги Сергіївни**
«Інтеграція діяльнісного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх
вчителів суспільствознавчих предметів»
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань – 01 Освіта/Педагогіка
за спеціальністю – 011 Освітні, педагогічні науки

Дисертаційна робота Сарматової Ольги Сергіївни присвячена актуальній проблемі сучасної педагогічної освіти – інтеграції діяльнісного підходу у процес професійної підготовки майбутніх вчителів суспільствознавчих предметів. Важливість цього дослідження обумовлена динамічними змінами в освітній парадигмі, що вимагають від вчителів суспільствознавчих предметів не лише глибоких знань, а й уміння застосовувати їх на практиці, формувати ключові компетентності та розвивати критичне мислення в здобувачів освіти. Саме діяльнісний підхід є одним із провідних методологічних орієнтирів, що здатен забезпечити якісну підготовку фахівців, готових до викликів Нової української школи.

Актуальність дослідження. Сучасна освіта все більше орієнтується на формування активної, здатної до саморозвитку особистості, а це неможливо без ефективного застосування діяльнісних методів навчання. Особливо це стосується викладання суспільствознавчих предметів, які вимагають від здобувачів освіти не лише засвоєння інформації, а й розвитку громадянської позиції, аналітичних здібностей та навичок вирішення реальних соціальних проблем. Дослідження Сарматової О. С. в цьому контексті пропонує системний погляд на механізми інтеграції діяльнісного підходу, що є значним кроком уперед у розробці теорії та методики професійної підготовки вчителів суспільствознавчих предметів.

Дисертація має чітку логічну структуру, що послідовно розкриває зміст дослідження. Вступ обґрунтовує актуальність обраної теми, визначає об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження. Теоретичні розділи переконливо аналізують наукові основи діяльнісного підходу, розглядають його сутність та можливості застосування у вищій педагогічній освіті. Особливої уваги заслуговує

аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду, що дозволило авторці сформулювати власне бачення проблеми.

Практична частина роботи містить детальний опис розробленої моделі інтеграції діяльнісного підходу, обґрунтування її компонентів та принципів реалізації. Особливо цінним є опис педагогічного експерименту, який підтвердив ефективність запропонованих авторкою підходів. Результати експерименту представлені з використанням належного статистичного апарату, що свідчить про об'єктивність та достовірність отриманих даних.

Ступінь обґрунтованості основних наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Ця дисертаційна робота ґрунтується на ретельно зібраному первинному матеріалі. Його глибокий аналіз та системне узагальнення дозволили авторці розробити та чітко сформулювати ключові наукові положення, обґрунтовані висновки та практично значущі рекомендації.

Усі представлені наукові результати, висновки та рекомендації є безпосереднім наслідком власних досліджень і логічно впливають з усього змісту дисертації. Вони мають міцне наукове підґрунтя, вирізняються ясністю формулювань та представляють собою важливі нові науково-практичні узагальнення у галузі педагогіки.

Достовірність і наукова новизна наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації.

Дисертанткою вперше теоретично визначено і обґрунтовано організаційно-педагогічні умови ефективної інтеграції діяльнісного підходу у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів суспільствознавчих предметів (забезпечення сприятливого соціально-психологічного клімату в освітньому середовищі студентів та викладачів як необхідного фактору для ефективної інтеграції діяльнісного підходу у професійну підготовку майбутніх вчителів суспільствознавчих предметів; стимулювання майбутніх вчителів суспільствознавчих предметів до удосконалення педагогічного спілкування та формування професійної ідентичності як основи професійної підготовки майбутніх вчителів суспільствознавчих предметів; збагачення професійної підготовки майбутніх вчителів суспільствознавчих предметів креативним

потенціалом як базисом руйнування професійних стереотипів та початком впровадження інновацій у педагогічну та виховну діяльність; шляхи ефективного розвитку самоосвіти, що спрямована на інтеграцію діяльнісного підходу в освітній процес під час вивчення спеціальних дисциплін майбутніми вчителями суспільствознавчих предметів).

В дисертаційному дослідженні виокремлено компоненти професійної підготовки (мотиваційно-рефлексивний, соціокультурний, діяльнісно-практичний, креативний, оцінний), що впливають на ефективність інтеграції діяльнісного підходу в професійну підготовку майбутніх вчителів суспільствознавчих предметів, а також розроблено критеріально-діагностичний апарат (критерії (мотиваційно-рефлексивний, соціокультурний, діяльнісно-практичний, креативний, оцінний); показники; рівні - творчий (високий), практичний (середній), початковий (низький)).

Таким чином, наведене вище дозволяє оцінити основні наукові положення і висновки авторки як достовірні.

Практичне значення отриманих результатів Практичне значення досягнутих результатів полягає у розробці та ефективному впровадженні інноваційного комплексу навчальних засобів. Цей комплекс успішно комбінує інтерактивні та інноваційні технології («Мозковий штурм», «Асоціативний куш», ІКТ, ігрові методи, інтелект-карти, «Хмара слів») з перевіреними традиційними формами навчання (лекції, семінари, практичні заняття, колоквіуми).

Для підтримки цього процесу використовувались сучасні цифрові інструменти: мультимедійні презентації, Jamboard у Google Meet, інтернет-ресурси для створення інтелект-карт (XMind, MindNode, SimpleMind, Desktop) та онлайн-сервіси для візуалізації тексту (Word It Out, Word Cloud Generation, Word Art).

Цей інструментарій було інтегровано в освітній процес з метою посилення діяльнісного підходу у професійній підготовці майбутніх вчителів суспільствознавчих предметів. Зокрема, методика апробовувалася під час викладання таких дисциплін, як «Громадянська освіта та основи демократії» (2

курс бакалаврату, модуль «Демократія. Вибори»), «Теорія та методи навчання суспільно-політичних дисциплін» (3 курс бакалаврату) та «Методика викладання історії у вищій школі» (1 курс магістратури), що дозволило підтвердити її ефективність.

Повнота викладу матеріалу дисертації в опублікованих роботах. Основний зміст роботи викладено у 8 одноосібних публікаціях: 5 статей відображають основні наукові результати дисертації у наукових фахових виданнях України (2 – іноземною мовою), 3 публікації мають апробаційний характер і додатково відображають основні наукові результати дисертації. Основні положення та практичні результати дослідження на різних етапах виконання роботи обговорено на засіданнях кафедри методології та методики суспільних дисциплін Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, викладено в доповідях та повідомленнях на звітних, науково-практичних і науково-методичних конференціях та семінарах міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівнів.

Оцінка змісту дисертації. Представлена дисертаційна робота Сарматової О. С. має логічно вибудовану структуру, що включає анотації двома мовами, вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки та список використаних джерел. Така побудова дозволила авторці системно та повноцінно розкрити тему інтеграції діяльнісного підходу у професійну підготовку майбутніх вчителів суспільствознавчих предметів.

Дисертація Сарматової О. С. є оригінальним і самостійним дослідженням, присвяченим вкрай актуальній проблемі. Особливої значущості ця робота набуває саме зараз, в умовах відкритої агресії РФ проти України, коли роль вчителя суспільствознавчих предметів як провідника національної свідомості та критичного мислення стає ключовою. Це дослідження, що фокусується на підготовці педагогів, здатних ефективно формувати активну громадянську позицію через діяльнісний підхід, має виняткове значення для зміцнення національної стійкості та протидії інформаційним маніпуляціям в українському суспільстві.

Перший розділ ґрунтовно розкриває методологічні основи дослідження,

акцентуючи увагу на діяльнісному підході як об'єднуючому факторі для системного, компетентнісного, праксеологічного та культурологічного підходів. Авторка пропонує власне визначення діяльнісного підходу як «методологічного балансу», що гармонійно поєднує теорію з практикою, сприяючи формуванню професійного досвіду. Розділ також деталізує структурні компоненти інтеграції діяльнісного підходу (мотиваційно-рефлексивний, соціокультурний, діялісно-практичний, креативний, оцінний), підкреслюючи їхню рівноцінність та гнучкість. Представлено також діагностичний апарат для оцінювання сформованості цих компонентів за трьома рівнями: творчим, практичним та початковим.

У другому розділі обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, необхідні для ефективної інтеграції діялісноного підходу. До них належать: створення сприятливого соціально-психологічного клімату, стимулювання педагогічного спілкування та професійної ідентичності, збагачення креативного потенціалу та розвиток самоосвіти. Розділ також представляє структурно-функціональну модель інтеграції діялісноного підходу, що складається зі змістовно-цільового, теоретично-методологічного та оцінно-результативного блоків, об'єднаних організаційно-педагогічними умовами. Особливу увагу приділено педагогічним технологіям (традиційним, інноваційним, інтерактивним, ІКТ), які є гнучкими та адаптивними, а також конкретним засобам навчання, що використовуються в аудиторному, дистанційному та змішаному форматах (наприклад, «Мозковий штурм», «Асоціативний куш», Jamboard, XMind, Word Art).

Третій розділ присвячений дослідно-експериментальній перевірці ефективності запропонованих організаційно-педагогічних умов. Педагогічний експеримент, проведений у чотири етапи з використанням відповідних методик та математичної статистики (критерій $D\lambda=\max$, рівень надійності 95%), підтвердив позитивну динаміку зростання рівня підготовки майбутніх вчителів суспільствознавчих дисциплін. Це свідчить про достовірність та ефективність розробленої авторкою методики та моделі інтеграції діялісноного підходу.

В дисертаційному дослідженні Сарматової О. С.:

- досить ґрунтовно проаналізовано та науково виважено проблему інтеграції діяльнісного підходу у процес професійної підготовки майбутніх вчителів суспільствознавчих предметів;
- визначено структурні складові, рівні, показники, критерії професійної підготовки майбутніх вчителів суспільствознавчих предметів;
- детально виокремлено організаційно-педагогічні умови і спроектовано структурно-функціональну модель інтеграції діяльнісного підходу у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів суспільствознавчих предметів;
- досліджено та обґрунтовано методичне забезпечення ефективної інтеграції діяльнісного підходу майбутніх вчителів суспільствознавчих предметів;
- експериментально перевірено ефективність запропонованих організаційно-педагогічних умов та їх вплив на позитивну динаміку інтеграції діяльнісного підходу майбутніх вчителів суспільствознавчих предметів.

Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення результатів дослідження, вважаємо за доцільне висловити деякі зауваження та побажання:

- Хоча дисертація глибоко розкриває сутність діяльнісного підходу та його інтеграції рекомендуємо більш чітко деталізувати специфіку застосування запропонованих інноваційних технологій (наприклад, «Мозкового штурму» чи «Хмари слів») саме для викладання різних суспільствознавчих предметів. Деякі методи можуть бути більш ефективними для історії, інші – для громадянської освіти, і було б корисно побачити глибший аналіз цих відмінностей.
- Розділ, що описує експериментальну перевірку, виграв би від глибшого аналізу здобутих результатів, зокрема додавання конкретних прикладів вдалої інтеграції діяльнісного підходу або цитат студентів/викладачів, які підтверджують ефективність запропонованої методики.

Висновок. Викладені зауваження мають суб'єктивний характер, не є принциповими і не знижують загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження. Воно містить низку нових, актуальних та достовірних результатів, які свідчать про її системність, важливе значення та складність для сфери педагогіки.

Дисертація повністю відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року.

Таким чином, дисертаційна робота Сарматової Ольги Сергіївни на тему «Інтеграція діяльнісного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх вчителів суспільствознавчих предметів», може бути рекомендована до захисту на разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».

Рецензент -

кандидат педагогічних наук,
професор, професор кафедри
технологічної освіти
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

